

DOI: 10.30840/2413-7065.1(66).2018.132676

ЛУГАНЩИНА – СХІДНИЙ ФОРПОСТ УКРАЇНИ

(Рецензія на історичні нариси І. Саєнка «Минуле українського козацтва на Луганщині». Видання сьоме, виправлене та доповнене. Харків: СІМ, 2017. 176 с.)

У 2017 р. було здійснено сьоме перевидання книги луганського краєзнавця І. Саєнка «Минуле українського козацтва на Луганщині». Цінність праці полягає в тому, що на її сторінках об'єктивно висвітлено минуле України й українців, яке замовчувалося та спотворювалося як російськими імперцями, так і комуністичними «інтернаціоналістами». Враховуючи те, що вже п'ятий рік поспіль Україна є об'єктом збройної та інформаційної агресії з боку Російської Федерації і війна точиться не лише на Східному фронті, а й на всій території нашої Батьківщини, Кремль повсякчас використовує засоби масової інформації для збурення внутрішньополітичного життя та повалення законно обраної української влади. Щоб так звана «русская весна – 2014» не повторилася знову, українці мають добре знати як свою давню історію, так і сучасну. Саме це якісне знання дають історико-документальні нариси І. Саєнка.

Книга складається з передмови, словничка призабутих слів, частини першої «Запорозьке козацтво», частини другої «Слобідське козацтво», нарису про гетьмана Богдана Хмельницького, матеріалів про співпрацю донських козаків з нацистами у часи Другої світової війни, історію Луганщини впродовж двох з половиною століть та окупацію частини її у 2014 р. путінськими терористами й військовими найманцями, а також списку використаної літератури.

Зокрема, у передмові автор наголошує, що українське козацтво протягом кількох сторіч відіграло провідну роль у житті українського народу й визначало його долю. Важливу роль воно мало у розширенні українського етнокультурного простору.

Перша частина книги присвячена запорозькому козацтву. Так, у підрозділі «Січ» йдеться про військово-адміністративні центри запорозького козацтва, такі як Хортицька, Томаківська, Базавлуцька, Микитинська, Чортомлицька, Кам'янська, Олешківська, Підпільненська й Задунайська Січі, та про їх структуру і функціонування.

У підрозділі «Запорозькі вольності та їх оборона» І. Саєнко розповідає про ці території, зазначаючи при цьому, що Вольності Війська Запорозького Низового були поділені на вісім паланок: Бугогардівську, Інгульську, Кодацьку, Самарську, Орільську, Кальміуську, Протовчанську і Прогноївську. Зокрема, перші три з них розташовувалися на правому березі Дніпра, а решта – на лівому. Також протягом певного часу на Лівобережжі Дніпра існували ще дві паланки – Єланецька та Барвінківська, перша з них була на узбережжі Азовського моря, а друга – на правому березі Дінця (с. 18).

У параграфі «Походи запорожців» аналізується військова діяльність запорозького козацтва. У заключному підрозділі першої частини «Стосунки запорозьких і донських козаків» йдеться не лише про взаємовідносини між запорожцями й донцями, а й про цілеспрямовану боротьбу царату із запорозьким козацтвом, що, врешті-решт, призвело до перетворення його спадкоємців (чорноморців, азовців, кубанців тощо) разом із донськими козаками у вірних захисників Російської імперії. Особливу зацікавленість викликає інформація дослідника про те, що у генезі донців взяли активну участь запорожці.

У другій частині книги характеризується становлення, розвиток і занепад українського слобідського козацтва. У підрозділі «В пошуках кращої долі» автор розповідає, як з кінця XVI і до початку XVIII ст. українці поступово олюджували східні терени сучасної України, які у ті далекі часи контролювали татари. Найбільші хвилі переселенців мали місце після поразки козацьких повстань у кінці XVI і на початку XVII ст. та у другій

половині XVII ст. під час так званої Руїни. Зрештою, на цих землях сформувалося слобідське козацтво.

У підрозділі «Устрій Слобідського полку» автор аналізує структуру слобідських військових формувань, а саме: Сумського, Охтирського, Харківського, Ізюмського та Острогозького.

У параграфі «На службі царату» аналізуються головні напрямки функціонування цих козацьких утворень. І. Саєнко наголошує, що слобідські козацькі полки протягом усього часу їхнього існування служили не Русі-Україні, а Московії-Росії, вони жодного разу не брали участі в державницьких змаганнях українського народу (с. 92).

Незважаючи на цей аспект їхньої пасивності, слобідські козаки для імперців не були надійними охоронцями, тому автор справедливо зазначає, що українське козацтво, і зокрема Слобідське, не викликало довіри у метрополії, тому у 1765 році царицею Катериною II його розформували й утворили п'ять гусарських полків (с. 99).

У нарисі «Гетьман Богдан Хмельницький» автор лаконічно окреслює життєвий шлях українського державотворця та аналізує три найважливіших військових союзи, які він створив. Перший гетьман уклав з кримським ханом Ісламом-Гіреєм III (лютий 1648 р.). Другий, названий Переяславською угодою, – з московським царем Олексієм Михайловичем (січень 1654 р.). Третій, утворення якого Богдан Хмельницький розпочав у 1656 р., передбачав військову унію з очільниками Швеції, Бранденбургу, Семигороддя (Трансильванії), Волощини та Молдавії (с. 104 – 106).

На превеликий жаль, всі ці союзи внаслідок тих чи інших об'єктивних і

суб'єктивних причин виявилися невдалими і не посприяли перетворенню Української Козацько-Гетьманської Держави у потужного гравця на геополітичній шахівниці Європи і світу.

У нарисі «Сын казачий, хвост собачий» автор аналізує неоднозначний розвиток у відновленій Українській державі сучасного козацтва, об'єктивно характеризує співпрацю донських козаків з нацистами у роки Другої світової війни, досліджує історію Луганщини впродовж двох з половиною століть та окупацію частини її у 2014 р. Збройними силами Російської Федерації та терористами й військовими найманцями.

Аналізуючи розвиток сучасного козацтва у незалежній Україні, І. Саєнко влучно зазначає, що воно, врешті-решт, виродилося у малоросійські та проросійські організації. Якщо «козачки» тишилися нагородами, золотими погонями й червоними лампасами, то «казакки» цілеспрямовано і неухильно впроваджували в Україні російську мову, культуру, неоімперську ідеологію та захищали інтереси Московської церкви (с. 115).

Також автор вивчає питання співпраці донських козаків з нацистами під час Другої світової війни. На думку І. Саєнка, загальна кількість козаків, які воювали на боці нацистів у 1941–1945 рр., сягала 100 тисяч, більшість з яких були громадянами СРСР і лише близько чверті – козаки-емігранти (с. 142).

Проте на рецензента найбільше враження справила та частина книги, де автор об'єктивно показав, як майже чверть століття на Луганщині зокрема і в Україні загалом відбувалися консервація залишків радянського минулого, становлення кланово-олігархічної системи та цілеспрямоване просування Російською

Федерацією російської мови, історії, культури, менталітету і великодержавної ідеології. Дещо згодом недалекоглядність українського істеблішменту та підступність і нахабність сучасної російської влади щодо України призвели до неоголошеної російсько-української гібридної війни. І. Саєнко переконаний, що для того, щоб здолати путінських загарбників, треба спочатку навести лад у власній хаті-державі.

Хочемо відзначити мовний стиль І. Саєнка. Автор намагається повернути до сучасного вжитку багато українських слів, які наразі майже не вживаються, але вони становлять, на його думку, оригінальний лексичний запас української мови. Наприклад, у сучасній українській мові широко використовуються слова «бранець», «бранка», а їхнє кореневе «бран» (полон) забуте. Також потребують ширшого впровадження такі українські слова, як людність (населення), падлючий (підлий, мерзенний, ганебний), свічадо (дзеркало), хрунь (відступник-перевертень, крутій), яса (салют) тощо (с. 8). Саме тому «Словничок призабутих слів» допоможе читачу не лише посилити свої мовні знання, але і значно розширити власний лексичний запас української мови.

Враховуючи весь наведений вище фактаж, ми вважаємо, що рецензована книга має бути перевидана великим накладом (орієнтовно 50 – 60 тисяч примірників) і розповсюджена по всіх бібліотеках України. Разом з тим у рецензента виникли деякі зауваження, при врахуванні яких праця І. Саєнка стане ще більш потужною інформаційною зброєю у сучасній гібридній російсько-українській війні. По-перше, книга, на нашу думку, має бути дещо переформатована і

складатися не з 2 частин й окремих нарисів, як зараз, а з повноцінних 5 – 6 розділів, наприклад: «Запорозьке козацтво», «Слобідське козацтво», «Гетьман Богдан Хмельницький», «Співпраця донських козаків з нацистами у роки Другої світової війни», «Луганщина: справжня історія та імперсько-радянські міфи», «Правда про «русскую весну» на Луганщині». У зв'язку з цим переформатування, на нашу думку, потребує редагування й назви книги, щоб вона корелювалася з усіма її складовими частинами. По-друге, розповідаючи про співпрацю донських козаків з нацистами у роки Другої світової війни, автору варто дотримуватися хронології подій для кращого сприйняття інформації. По-третє, книга гарно ілюстрована, але в ній мають бути карти Луганщини й України, щоб читач міг краще орієнтуватися. Також текст про співпрацю донських козаків з нацистами мав би бути добре ілюстрований. Те саме стосується унаочнення тексту про загарбання українських земель сучасними російськими заїдами і терористами. По-четверте, список використаної літератури потрібно переробити згідно з сучасними вимогами до оформлення наукової літератури для того, щоб пересічний

читач мав змогу отримати додаткову інформацію у бібліотечному каталозі.

Загалом історико-документальні нарисы І. Саєнка є важливою українознавчою працею, а в умовах неоголошеної російсько-української гібридної війни ще й дієвою зброєю у протидії інформаційній агресії Кремля. Оскільки ця книга надрукована малим накладом за кошти волонтерів, тому рецензент вважає за необхідне внести працю І. Саєнка до програми видання книг державним коштом «Українська книга» з метою розповсюдження не лише в закладах Луганської області як краєзнавчий матеріал для проведення національно-патріотичної виховної роботи, а також широкого використання у загальних навчальних закладах України.

Також треба відзначити велику роль у виданні цієї книги «Руху сприяння територіальній обороні України». Маємо надію, що ця праця знайде свого читача та посприє відновленню територіальної цілісності України.

Юрій ФІГУРНИЙ

orcid.org/0000-0002-6463-0920

кандидат історичних наук, завідувач відділу української етнології НДІУ

DOI: 10.30840/2413-7065.1(66).2018.132678

ПРЕЗЕНТАЦІЇ МОНОГРАФІЇ О. ШАКУРОВОЇ «ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ ЕТНОГЕНЕЗУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІОГРАФІЯ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)»

У кінці 2017 р. у видавництві Олега Філюка вийшла друком монографія Шакурової О. В. «Основні концепції

етногенезу українського народу: вітчизняна історіографія (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.)». Ця книга є важливим